

GREIMO IR PEIRCE'Ų SEMIOTIKOS

THOMAS F. BRODEN

Įvadas

Daugelis lietuvių intelektualų yra susipažinę su savo tautiečio A. J. Greimo semiotika. Veikalai, pristatantys jo metodą, yra prieinami lietuviškai, kaip ir straipsniai, kuriuose apibendrinama ir apmąstoma jo darbų visuma. Kita vertus, yra ir kita pasaulyje pripažinimo sulaukusi, bet Lietuvoje mažiau žinoma semiotika – turiu omenyje Charleso Sanderso Peirce'o mokyklą. Šiame straipsnyje apžvelgiamos abi semiotikos kryptys, jame remiamasi prielaida, kad skaitytojais išmano Greimo semiotiką, bet pirsiškoji jiems mažiau žinoma. Taigi straipsnyje lyginamos dvi semiotinės priegijos ir išskiriami trys prancūzų semiotikos mėginimo atsakyti į Peirce'o semiotiką etapai. Deja, šis bandymas užmegzti pokalbį labiau panašus į monologą nei dialogą, nes tik keletas Peirce'ą nagrinėjusių mąstytojų buvo susipažinę su Greimo darbais.

Lyginant dvi semiotikas, atkreipiamas dėmesys į kritiką, kurią pirsininkai išsakė „sosiūriškųjų“ perspektyvų plačiąja prasme adresu, net jei šios daugeliu atžvilgių prasilenkia su Greimo projektu.¹ Taip pat paminėsime naujausius tyrinėjimus, kurie bando gretinti šias dvi semiotikas ir pasiūlo dvi svarbias temas, kurių nė viena semiotika pakankamai netyrinėjo, bet kurios nusipelnė nūdienos semiotikų dėmesio.

¹ Žr. Thomas F. Broden, „Greimas between France and Peirce“, *The American Journal of Semiotics*, 2000, Nr. 15–16, p. 27–89.

Greimas ir Peirce'as: leidybos istorija

Algirdo Juliaus Greimo ir Charleso Sanderso Peirce'o darbų publikavimo istorijos labai skirtingos. Ankstyvieji Greimo tyrinėjimai, rašyti prancūzų kalba, netapo užbaigtomis monografijomis ir nebuvo išleisti arba išėjo kaip padriki straipsniai moksliniuose žurnaluose, kur jie daugeliu atvejų šiandien nebeprieinami. Kita vertus, įpusėjęs 7 dešimtmečiui, daugelis brandžiųjų Greimo veikalų pasirodė svarbiausiuose prancūzų žurnaluose ir knygų serijose. Greimo darbai yra gerai struktūruoti, parašyti skaidria, labai abstrakčia ir sausa moksline kalba. Jo studentų ir bendradarbių pastangomis, daugelis Mokytojo darbų buvo išversti ir publikuoti jam gyvam esant periodiniuose žurnaluose, o taip pat išėjo kaip knygos anglų, italų, portugalų ir ispanų kalbomis.

Šiandien, prabėgus dvidešimčiai metų po Greimo mirties, iš tuzino knygų, kurių autorius ar bendraautoris jis yra, tik dviejų nebegalima rasti Prancūzijos knygynuose. Didžioji jo veikalų dalis yra prieinama daugeliu romanų kalbų, o taip pat labiausiai kalbama pasaulio kalba – kinų. Kita vertus, nėra išleista jo raštų rinktinė, kaip, pavyzdžiui, Romano Jakobsono ir Roland'o Barthes'o atvejais, taip pat niekur nespausdinta jo seminarų medžiaga, nors yra išlikę daugelio jų užrašai. Nėra jokia kalba išleistos Greimo semiotikos „chrestomatijos“ ar antologijos, kur vienoje vietoje būtų pristatomos pagrindinės sąvokos ir interesų laukas. Daugelį savo tyrinėjimų lietuvių mitologijos srityje Greimas rašė lietuviškai; pomirtinis leidinys turėtų pateikti šiuos Greimo darbus vienoje monografijoje, tačiau tik pusė jų tėra išversta į kurią nors kitą kalbą.

Panašiai kaip Jeanas Paulis Sartre'as, Peirce'as beveik be paliovos rašė ir nemažai savo rašinių publikavo. Vis dėlto liko daug neskelbtų Peirce'o rankraščių. Kai jam buvo beveik keturiasdešimt, jis parašė knygą apie astronomiją, bet tai buvo jo paskutinė monografija. Daugelį svarbių Peirce'o straipsnių sunku priskirti įprastinėms disciplinoms, juose gausu neologizmų, naujadarų, kuriuos

autorius nuolat keisdavo. Kadangi Peirce'as gyveno iš plunksnos darbų, daugelį jo straipsnio temų nulemdavo ne tik vidinė intelektualinio kelio logika, bet ir finansinės priežastys. Neprabėgus nė dvidešimčiai metų po jo mirties, du žymūs filosofai Harvardo universiteto leidykloje išleido gerai sudarytą ir dažnam naudojimui pritaikytą šešių tomų Peirce'o raštų rinkinį, kurį vienas matematikas vėliau papildė dar dviem tomiais. Šie *Rinktiniai raštai* (*Collected Papers*) tapo autoritetinga jo darbų rinktine. 9 dešimtmetyje buvo sumanytas dar ambicingesnis projektas išleisti 30 tomų chronologinį Peirce'o kūrybos rinkinį, tačiau kol kas pasirodė tik keli tomai, kuriuose surinkta ankstyvoji Peirce'o kūryba. Naudingos kompaktiškos Peirce'o antologijos yra anglų ir įvairiomis romanų kalbomis, o žymiausi jo straipsniai patalpinti internete.

Taigi matome, kad abu semiotikai parašė daugybę naujoviškų, mintį skatinančių darbų, kurie šiandien yra lengvai pasiekiami. Nors Greimui gyvam esant jo veikalai buvo kur kas labiau paplitę nei Peirce'o, Peirce'as lenkia Greimą naujais, solidžiais, jo veiklą reprezentuojančiais leidiniais.

Peirce'o semiotikos pagrindai

Pagrindinės sudedamosios Peirce'o semiotikos dalys grindžiamos jo fenomenologija ar „faneroskopija“, kaip jis kartais tai vadina. Peirce'as, tyrinėdamas reiškinius, išskiria „tris elementarias kategorijas“: *pirmybę*, *antrybę*, *tretybę*. Pirmybės kategorijai priklauso „ypatybės“ arba „panašumai“, antrybės – „esami faktai“, tretybės – „dėsniai“². Peirce'as pateikia tokius pirmybės pavyzdžius kaip „raudonas, kartus, varginantis, kilnus“ – tai grynos ypatybės, potencialūs pojūčiai. Pirmybė, pasak Peirce'o, buvo „pasaulis tą dieną, kai Adomas atvėrė akis, dar prieš suvokdamas

² Charles Sanders Peirce, *Collected Papers* (CP), Cambridge: Harvard UP, 1960, t. 1, p. 418–420.

savo buvimą ir jį įvardydamas – tai yra pradžia, esatis, betarpiškumas, šviežumas, naujumas, nekaltybė, spontaniškumas, laisvumas, ryškumas, jutimas ir netvarumas“.³

Pirmybė yra raktas jusliniam suvokimui tyrinėti, tačiau ją lydi *miglotumas*, išsklidusios ribos ir nepastovumas. Pirmybė kaip ženklas yra netiksli, bet skvarbi, tai trapi, bet gryna esatis – „grynai monadiška jausenos būseną“, kuri griaua bet kokį griežtą sąryšingumą ar atsiminimus, kaip tai daro, pavyzdžiui, ypatybės, nusakančios „laimingumo“ nuojautą, „liūdnas“ spalvas ar muzikos garsus: „tonai yra intuityvių jausenos ypatybių ženklai. Bet geriausias pavyzdys yra kvapai... Kvapai pasižymi stebėtinu gebėjimu užplūsti, tai yra užimti visą suvokimo lauką taip, kad kurį laiką mes gyvename kvapo pasaulyje“⁴.

Peirce'o *antrybė* apima pirmybę, ją papildydama įvykių ir vietinumo, juslinio suvokimo ir patirties matmeniu. Antrybės fenomenai – tai „esami faktai“, „medžiaga, kuri priešinasi“⁵. Antrybei būtinas *pats* ir kitas, pastanga ir pasipriešinimas: „reiškinių įsisąmoninimas, pats būdamas dvipusis, dar turi dvi atmainas, o būtent, veiksmą, kai mūsų atliekamos kitų daiktų modifikacijos yra ryškesnės nei jų atoveiksmis, ir juslinį suvokimą, kuriame jų poveikis mums yra kur kas didesnis, nei mūsų įtaka jiems... Kito, kaip to, kas *nesu*, samprata, tampa mąstymo atspirties tašku. Tai aš vadinu Antrybe“⁶. Pirmybės reiškinių „neapibrėžtumas“ yra kontrastas antrybės fenomenų „šitybei“ (*haecceity*): „Bendrosios savybės esti šiek tiek miglotos ir potencialios. Tačiau kiekvienas atvejis yra visiškai individualus <...> Mes jaučiame, kaip faktai priešinasi mūsų valiai... grynos ypatybės nesipriešina“⁷.

Sukaupdama visų trijų buvimo būdų bruožus, *tretybė* apima įpročius, reguliavimą ir konceptualizaciją. „Trečiąją elementarią

³ Ten pat, p. 357.

⁴ Ten pat, p. 303, 313.

⁵ Ten pat, p. 419.

⁶ Ten pat, p. 324.

⁷ Ten pat, p. 419, plg. p. 405.

reiškinių kategoriją sudaro tai, ką mes vadiname dėsniais; kai apmąstome juos tikrai išoriškai, bet regime abi ekrano puses, vadiname juos mintimis⁸. Tretybė susijusi su mainais ir sutarimu, reikšme ir verte, tikslu ir idealu. Peirce'as išvardija tretybės ir antrybės bruožus, kai jis netiesiogiai apibrėžia buvimo būdą (*mode*), kuri, jo manymu, sunkiausia apibrėžti, t.y. pirmybė: „Pirmybė... eina prieš bet kokią sintezę ir diferenciaciją, joje nėra nei vienovės, nei dalių. Ji negali būti artikuliuotai mąstoma: vos pasireiškusi, ji iškart praranda nekaltybę, nes bet koks teigimas implikuoja kažko kito neigimą. Kai liaujiesi apie ją galvojęs, ji užplūsta!“⁹

Peirce'as taip apibrėžia semiozės procesą: „Ženklas, arba *representamenas*, yra kažkas, kas kam nors tam tikru atžvilgiu ar tam tikru mastu atstoja kažką kita. Jis atkreipia tam tikro asmens dėmesį, t. y. sukuria to asmens sąmonėje ekvivalentišką arba galbūt labiau išplėtotą ženklą. Šitą sukurtąjį ženklą aš vadinu pirmojo ženklo *interpretante*. Šis ženklas kažką atstoja: tai yra jo *objektas*. Jis atstoja šį objektą ne visais atžvilgiais, bet sąryšyje su tam tikra idėja, kurią kartais vadinu reprezentameno *pamatu*“¹⁰. Interpretantės formuluotė apibrėžia ženklą kaip laikiną ir dinamišką reiškinį, atvirą komunikacijai, o lygia greta įtraukiamas objektas ir jo pamatas sudaro sąlygas tyrinėti problemas, kurias Frege įvardijo kaip santykį tarp prasmės ir reikšmės. Teiginys, kad asmuo, kuris suvokia ženklą, gali generuoti „labiau išplėtotą ženklą“, nurodo ir individo veiklą, ir transformatyvų bei begalinį semiozės pobūdį.

Tris reiškinų kategorijas Peirce'as pritaiko jo išskirtoms sudėtinėms semiozės dalims. Betarpišką objektą jis apibrėžia kaip „objektą ženkle“, kurį konstituuoja pats reprezentamenas (plg.

⁸ Ten pat, p. 420.

⁹ Ten pat, p. 357.

¹⁰ Ten pat, t. 2, p. 228, plg. p. 274; plg. taip pat Winfried Nöth, *A Handbook of Semiotics*, Bloomington: Indiana UP, 1995, p. 42–44 ir Thomas A. Sebeok, *Contributions to the Doctrine of Signs*, Lanham: UP of America, 1985, p. 5–10. Citatos vertimas iš: K. Nastopka, *Literatūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2010, p. 64.

pirmybė) mąstomos reprezentacijos pavidalu.¹¹ Betarpiškas vienaragio objektas gali būti mano turima vienaragio samprata. Priešingai, dinaminis objektas yra „objektas, anapus ženklo“ (plg. antrybė), gamtinės, kultūrinės ir individualios realijos, kurios paveikia mano ženklo interpretaciją ir kartais ją nulemia.¹²

Tai, kiek aš kažkada esu susidūręs su laivais, atsilieps mano požiūriui į paveikslą, kuriame vaizduojamas vandenyno laineris. Peirce'as taip pat skiria betarpišką, dinaminę ir galutinę interpretantes.¹³ Betarpiška interpretantė (plg. pirmybė) nusako „poveikį, kurį ženklas daro arba gali daryti protui to nereflektuojant“, dinaminė interpretantė (plg. antrybė) nusako „tiesioginį poveikį, kurį ženklas iš tikrųjų daro jo interpretuotojui... tas poveikis patiriamas kiekviename interpretacijos akte ir kiekvieną kartą yra skirtingas“, galiausiai galutinė interpretantė (plg. tretybė) žymi tai, kas galėtų būti laikoma „tikrąja ženklo interpretacija“, jei prieinamas galutinis požiūris¹⁴.

Pabrėždamas, kad bet koks mąstymas susideda iš juslinių reprezentamenų ir interpretacijų, Peirce'as prieštarauja racionalistinei filosofijai, kuri, remdamasi dekartiškuoju teiginiu, kad protas gali betarpiškai suvokti nematerialias idėjas, iškelia individualią savižiną. Teigdamas tretybės autonomiją, Peirce'as polemizuoja su Locke'o sensualizmu ir su visokio plauko materializmu, įtikinėjantį, kad idėjos tėra suvoktų ypatybių (pirmybė) ir vienatinių patirčių pasekmių (antrybė) sąveikos rezultatas.

Palyginę Peirce'o semiozės apibrėžimą su gerai žinomu pradiniu ženklo modeliu Saussure'o *Bendrosios kalbotyros kurse*, pastebėtume du skirtumus. Pirma, Peirce'o semiozės schema įtraukia objektą, o Saussure'o signifikantas ir signifikatas yra išvedami iš santykių tinklo tarp reprezentamenų ir konkrečios kalbos interpretančių

¹¹ Peirce CP, t. 4, p. 536 ir Charles Sanders Peirce, Victoria Welby, *Semiotic and Signifcs*, Bloomington: Indiana UP, 1977, p. 83; plg. Nöth, p. 43.

¹² Ten pat.

¹³ Peirce, Welby, p. 110–111; plg. Nöth, p. 43–44.

¹⁴ Ten pat.

(betarpiškų ir dinaminių). *Bendrosios kalbotyros kurse* pabrėžiama, kad kalba nėra nomenklatūra ir kad žodis „medis“ negali būti apibrėžiamas tiesiog prilyginant jį stambiam daugiamečiui miško augalui¹⁵, tačiau čia nebandoma sistemiškai tyrinėti būdų, kuriems esant tam tikroje situacijoje užsimezga ryšys tarp kalbėjimo ir objekto. Šiuo atžvilgiu Peirce'o semiozė seka triadiniu „trikampiu“, susiejančiu žodžius su „daiktais“ (plg. Aristotelį, Ivorą Armstrongą Richardsą ir t. t.). Be to, pabrėždamas reprezentameno ir dinaminio objekto vaidmenį, Peirce'as nutolsta nuo radikalalaus idealizmo ir spiritualizmo. Antras aspektas, skiriantis Peirce'ą ne tik nuo Saussure'o, bet ir nuo visų kitų galimų semiozės apibrėžimų, gali būti paaiškintas paties Peirce'o pasitelktu pavyzdžiu. Kai karininkas įsako būriui „gerbti ginklu“, šis pasakymas laikytinas reprezentamenu, kurio objektas yra karininko noras, kad kareiviai paruoštų ginklus, ir kurio interpretantė yra „nukreipti ginklus kaip įsakyta“ (įskaitant ir kareivių paklusimą¹⁶). Kaip ir daugelyje Peirce'o pavyzdžių, interpretantė yra rezultatas, veikimas pasaulyje, reagavimas į ženklą, o ne vien inteligibili pasakymo vertė. Interpretantė parodo pragmatinį Peirce'o semiotikos pobūdį.

Peirce'as pritaiko pradinį pirmybės, antrybės, tretybės trio generuodamas kitas tris triadas¹⁷: „Ženkilai yra skirstomi pagal tris trichotomijas. Pirma, pagal tai, ar ženklas pats savaime yra gryna ypatybė, dabar esanti, ar bendrasis dėsnis; antra, pagal tai, ar ženklo santykis su savo objektu pagrįstas tam tikrais, tam ženklui būdingais bruožais, ar pagal buvimo santykį su tuo objektu, ar pagal jo santykį su interpretante; trečia, pagal tai, ar interpretantė pateikia jį kaip galimybės ženklą, ar kaip fakto ženklą, ar kaip proto ženklą“¹⁸. Kaip ir anksčiau, antroji ir trečioji klasė įtraukia prieš tai einančias.

¹⁵ Ferdinand de Saussure, *Course in General Linguistics*, New York: Philosophical Library, 1959, p. 65.

¹⁶ Peirce CP, t. 5, p. 473.

¹⁷ Ten pat, t. 2, p. 234–263, plg. Nöth, p. 44–45.

¹⁸ Ten pat, t. 2, p. 243.

„Triadinių santykių raiška“, arba esami faktai, sukėlė daugiausia diskusijų bandant pritaikyti Peirce'o ženklų trichotomiją, grindžiamą atitinkamu jų pamato pobūdžiu (plg. antrybė). *Ikona* nurodo objektą pagal jo vidines ypatybes, *indeksas* žymi „ženklą, nurodantį objektą, apibūdinamą pagal požymį, realiai susijusį su tuo objektu“, *symbolis* yra „ženklas, kuris nurodo objektą, apibūdinamą pagal dėsni, paprastai susijusį su bendrosiomis idėjomis“¹⁹.

Žinoma, čia pateikėme supaprastintą Peirce'o semiotikos idėjų eskizą. Beje, šios idėjos sudaro tik dalį jo bendresnių tekstų apie filosofiją ir mokslą. Paprastumo keliuėjome didaktiniais tikslais, siekdami kuo aiškiau pristatyti sudėtingų Peirce'o idėjų panoramą, juolab kad Peirce'o idėjos, laikui bėgant, daugiau mažiau kisdavo.

1985 m. išėjusi Iris Smith studija apie Antonino Artaud teatro teoriją parodo Peirce'o semiotikos taikymo literatūros srityje galimybes. Ir XX a. pradžios dramaturgas, ir semiotikas siekia įveikti dekartiškąjį dualizmą, susiedami materialius, kūniškus procesus ir nematerialias jėgas ir vertes. Panašiai kaip pragmatikas Peirce'as, modernistas Artaud pabrėžia kinetinių meninės kūrybos ir patirties pobūdį priešpriešindamas jį klasikiniam kontempliatyvaus sąstingio idealui. „Žiaurumo teatras“ reikalauja dramatiško veiksmo indeksalumo: atmesdamas gryną išmonę, Artaud iškelia siužeto, pagrįsto aktualiais visuomenės įvykiais, svarbą, kaip, pavyzdžiui, jo 1935 m. drama *Les Cenci* parodo Renesanso epochos katalikiškos šeimos žiaurumus.

Kita vertus, Smith teigia, kad „Žiaurumo teatras“ supaprastina ir iškreipia dramatinis procesus. Artaud veikale *Teatras ir jo ant-rininkas* pasisakoma prieš šedevrų statymą – esą, kanoniškumas paralyžiuoja spektaklį, sukausto ir aktorių, ir publikos kūrybiškumą. Smith pasitelkia pirsiskąją interpretantę ir ženklų plėtotę norėdama parodyti, kad semiozė visada lieka dinamiška ir atvira, o režisierius, aktoriai ir žiūrovai gali atverti naujas plotmes kanoniškame repertuare – juk šedevras dažnai apibrėžiamas kaip

¹⁹ Ten pat, p. 247–249.

kūrinys, kuriame kiekviena karta atskleidžia vis naują reikšmę. Smith manymu, Artaud estetika yra pernelyg idealistinė, iškraipanti tikrąją teatro hermeneutiką ir redukuojanti dinamišką triadą į paprastesnę, statišką diadą, kurioje teatrinis reprezentamenas su interpretante susiejamas labai jau tiesiogiai. Taigi „Žiaurumo teatras“ utopiškai įsivaizduoja publiką kaip vieną kūną. Smith, priešingai, tvirtina, kad Peirce'o dinaminė interpretantė tinkamai perteikia žiūrovų santykio su spektakliu įvairovę. Artaud optimistiškai įsivaizduoja, kad vienintelė jo spektaklio reikšmė bus akivaizdi betarpiškai publikos reakcijai. Smith, savo ruožtu, pabrėžia skirtumą tarp dinaminės ir galutinės interpretantės, parodo, kad teatro žiūrovų to paties kūrinio interpretacijos, laikui einant, keičiasi ir vystosi. Artaud trokšta absoliutaus ikoniškumo, kuris, jo manymu, turėtų padėti pasiekti tikrą dramatišką išgyvenimą, taigi sudėtingoje semiozės dinamikoje jis ignoroja platonišką betarpiško objekto išaukštinimą.

Dvi semiotikos: panašūs ir skirtingi išėities taškai

Bendrosios Greimo ir Peirce'o nuostatos pakankamai akivaizdžios, dėl to galima sakyti, kad abu semiotikai atstovauja skirtingoms bendro tyrinėjimo, vadinamo semiotika, kryptims. Abi doktrinos siekia aprašyti pamatinius viso žmogiškųjų reiškinių spektro aspektus, tyrinėdamos ženklus, reikšmę, žmogaus veiklą, individualias ir kolektyvines instancijas. Naudodamiesi veikiau kokybiniu nei kiekybiniu tyrimo metodu, abu mąstytojai paverčia semiotiką humanistine proza, kuriai svarbiau yra konceptualizavimas nei formalizavimas, t.y. jie nepateikia tiesioginių skaičiavimų ar simbolių formulių kaip grynojoje matematikoje arba formalioje logikoje. Tuo pat metu abi priegigos išlaiko sąlyginai formalią perspektyvą ta prasme, kad jos nesiremia nei psichologija, nei sociologija. Peirce'o ir Greimo semiotikos vystėsi, mąstytojais

plėtojo savo samprotavimus vėlesniuose darbuose, tikslino mintį, suteikdami jai naujų spalvų ir pratęsdami ją vis kitokiame kontekste. Nei vienas, nei kitas nesiribojo vien semiotika, abu rašė ir kitomis temomis: Peirce'ą domino logika, matematika, istorija, o Greimą – kalbotyra, šiuolaikinė kultūra bei visuomenė.

Abi semiotikos kritiškai permąsto racionalistines Švietimo epochos nuostatas. Greimo komunikacinės kompetencijos ir sąkymo sutarties sampratos dekonstruoja standartinį supratimą, kuriuo rėmėsi daugelis tyrinėjimų – nuo bendrosios gramatikos iki informacijos teorijos.²⁰ Kalbėjimą moduliuoja intersubjektiniai ir socialiniai santykiai, kurie apskritai yra mainų sąlyga ir kurių dinamika gali reikšmingai keistis laike. Komunikacijos, kaip bet kokio žmonių bendravimo, siekis yra ne tik perduoti mintis, bet taip pat pakeisti kito įsitikinimus ir elgesį. Kalbantieji ne tik išreiškia save, bet siekia manipuluoti kitais ir juos gundyti. Peirce'o semiozės idėjos sukėlė perversmą sąvokų argumentavimo teorijoje ir pasiūlė alternatyvą dekartiškajam dualizmui. Paveiktas jurisprudencijos ir šiuolaikinės sociologijos perspektyvų, radikalusis Peirce'o semiotikos pragmatizmas permąsto tokias pagrindines filosofines sąvokas kaip reikšmė, esmė, idealas.

Tuo pat metu matyti ryškūs abiejų semiotikų skirtumai. Ko gero, tai akivaizdžiausia Greimo semiotikos „klasikiniame“ ar „standartiniame“ modelyje (iki 9 dešimtmečio vidurio), kur skiriamas ypatingas dėmesys naratyvumui ir žmogaus veiklai, tuo metu, kai Peirce'o mokymas koncentravosi į juslinio suvokimo ir sąvokų argumentavimo problemas. Greimas apskritai laikosi nominalistinio požiūrio, o Peirce'as kartais kalba kaip realistas. Greimas dažnai pateikia kalbos arba kalbų pavyzdžius, o Peirce'as itin atidus logikai ir tiksliesiems mokslams. Kalbant iš esmės, Greimo semiotika siekia pasiūlyti humanitariniams mokslams tyrinėjimo metodą ir sąvokas. Jis ir jo grupės tyrėjai pritaikė šį me-

²⁰ Algirdas Julien Greimas, Joseph Courtés, „The Cognitive Dimension of Narrative Discourse“, *New Literary History*, 1976, Nr. 7 (3), p. 433–447.

todą folkloro ir mitologijos, architektūros ir urbanistinių tyrimų, muzikologijos, kinėzės, kalbotyros, literatūros kritikos, politinių mokslų, filosofijos, meno istorijos ir rinkodaros srityse. Greimas vengė veltis į pagrindinių filosofinių klausimų svarstymą, užtat siekė paversti semiotiką moksliniu projektu, kuriuo galėtų pasinaudoti kiekvienas mokslininkas humanitaras, nesvarbu, kokie jo filosofiniai (religiniai ar politiniai) įsitikinimai. Greimo semiotika siūlo teorijos ir praktikos sambūvį, teigdama, kad jos turi eiti koja kojon, turtindamos ir tikrindamos viena kitą, nes viena be kitos pasiklystų.

Peirce'o semiotika, priešingai, teikia pirmenybę filosofiniams klausimams, pasitelkdama ženklų teoriją idealizmo, sensualizmo, materializmo ir racionalistinės filosofijos kritikai. Po karo pasirodę Peirce'o straipsniai apie muziką, literatūrą ir meną siekė veikiau filosofškai apmąstyti šių sričių problemas, o ne pateikti muzikinių kompozicijų, literatūros tekstų, plastinio meno analizes ar aprašymus, kurie pastūmėtų spartesnę Peirce'o semiotikos raidą. Peirce'o semiotika labiau koncentravosi į teorines studijas nei teorijos taikymą, taip išvengdama pavojingo iliustratyvumo, nepasakancio nieko nauja ir neįvedančio platesnio teorinio konteksto. Būtų sunku rasti panašumų tarp Peirce'o tyrinėjimų ir Greimo knygos, kurioje jis plėtoja naujus semiotinius modelius nagrinėdamas Maupassant'o novelę, ar Paryžiaus semiotikų straipsnių rinkinio, kuriame aptariamas mokslinis diskursas, ar Denis Bertrand'o vadovėlio, kur jis pateikia puokštę semiotikos sąvokų ir metodų, panaudodamas juos literatūros tekstų analizei²¹. Nieko keisto, juk šios semiotikos išaugo iš skirtingų tradicijų: Greimo semiotika – iš kalbotyros ir antropologijos, o Peirce'o semiotikos šaltinis – metafizika ir logika.

²¹ Algirdas Julien Greimas, *Maupassant. La sémiotique du texte: exercices pratiques*, Paris: Seuil, 1976; Algirdas Julien Greimas, Eric Landowski (eds.), *Introduction à l'analyse du discours en sciences sociales*, Paris: Hachette, 1979; Denis Bertrand, *Précis de sémiotique littéraire*, Paris: Nathan, 2000.

Dviejų semiotikų sambūvio būdai

Retai pasitaiko, kad uolūs Peirce'o semiotikos puoselėtojai plačiau komentuoūtų ir Greimą. Greimas, deja, nepakankamai pažįstamas anglofonams semiotikams. Jų tyrinėjimai, bent iki pastarųjų dviejų dešimtmečių, daugiausia remiasi Peirce'u. Kita vertus, Paryžiaus mokyklos semiotikai yra aptarinėję Peirce'ą. Galima išskirti tris šio pokalbio su amerikine semiotika etapus: prologą, pagrindinį etapą ir nūdienos situaciją.

Prologas ir kontekstas

1969 m. sausio 21 d. Paryžiuje buvo oficialiai įkurta Tarptautinė semiotinių tyrimų asociacija (*International Association for Semiotic Studies* – IASS). Kai kurie iškilūs intelektualai, glaudžiai susiję su semiotine Prancūzijos aplinka, vadino Peirce'ą semiotikos pradininku. Pirmiausia čia derėtų prisiminti Romaną Jakobsoną. Be jo prestižo, idėjų ir nenuilstamo bendravimo su kolegomis, beje, ir su Greimu, semiotika nebūtų pripažinta kaip prasminga intelektualinė veikla, turinti solidžius institucinius pamatus. Jakobsonas, be abejo, buvo vienas iš įtakingiausių Greimo intelektualinių mokytojų, tai patvirtino ir pats Greimas²².

Nors Peirce'u Jakobsonas susidomėjo jau 6 dešimtmečio pradžioje²³, pirmą rimtą straipsnį apie amerikinę semiotiką jis parašė 1965 metais. Straipsnis vadinosi „Ieškant kalbos esmės“. Jis buvo išverstas į prancūzų kalbą ir pirmą kartą publikuotas solidžiam žurnale *Diogenè*. Semiotika jame pristatoma kaip kalbos ir kal-

²² Greimo laiškas Jakobsonui 1964 rugsėjo 28. Masačusetso technologijos instituto bibliotekos archyvas, Romano Jakobsono fondas, MC 72, serija VIII, dėžė 41, aplankas 49.

²³ Linda R. Waugh, Monique Monville-Burston, „Introduction: The Life, Work, and Influence of Roman Jakobson“, in: *On Language*, Cambridge: Harvard UP, 1990, p. 19.

botyros pamatas, pabrėžiant stoikų, Saussure'o ir ypač – Peirce'o indėlių. Išskleidęs Peirce'o semiozės sampratą ir ikonos, indekso bei simbolio triadą, autorius sistemiškai parodo, kaip ikoniniai signifikanto ir signifikato santykiai (panašumo ir bendrų savybių santykiai) pasireiškia gramatikoje, žodyne, morfologijoje, fonologijoje ir poezijoje, taip sušvelnindamas kalbos arbitralumo postulata. Vėlesniuose straipsniuose Jakobsonas nušviečia Peirce'o semiozės kaip dinaminio proceso, kuriame ženklo esmė yra jo interpretacija, jo vertimas į kitą ženklą, sampratą.²⁴

Derrida panašiai suvokia Peirce'o semiozę ir laiko amerikiečių mąstytoją savo pirmtaku bei sąjungininku kovoje su metafizika ir ja grindžiama žinojimo bei visuomenės tvarka. 1967 m. išleistoje provokuojančioje knygoje *De la grammatologie* Derrida tvirtina, kad aprašydamas ženklo veiklą kaip kelią tarp dviejų semiotinių esybių – nuo reprezentameno prie interpretantės, Peirce'as įvykdo transcendentalinio signifikato dekonstrukciją.²⁵ Derrida manymu, Peirce'o semiozė neigia galimybę nujauti idėjas nematerialiu pavidalu, išvengiant kintančio ženklų laikiškumo ir juslingumo. Šitaip sugriaunamas idealistinės tapatybės pamatas – „savaiminė esatis“.

Beveik tuo pat metu Paulis Ricœuras išdėsto panašų požiūrį į Peirce'o mokymą, gretindamas jį su Greimo *Struktūrinės semantikos* strategija ir priešpriešindamas tokias „imanentines“ ženklo teorijas hermeneutikai, kuri atverianti ženklus jų įvardytam pasauliui. 1966 m. rašytame straipsnyje, perspausdintame *Interpretacijų konflikte* (1969), Ricœuras svarsto Greimo ir Peirce'o prieigas, grindžiamas moksline kalbos analize, priešingai nei humanistinė hermeneutika, iškelianti į pirmą vietą reikšmę ir tekstus.²⁶ Tyrėjai gali rinktis tarp mokslo ir filosofijos, analizės ir sintezės, kalbos ir ženklų uždaro ar atviro. Ši dichotomija įmanoma vien todėl,

²⁴ Ten pat.

²⁵ Jacques Derrida, *Of Grammatology*, Baltimore: The Johns Hopkins UP, 1976, p. 49.

²⁶ Paul Ricœur, „Le problème du double-sens comme problème herméneutique et comme problème sémantique“, in: *Le conflit des interprétations*, Paris: Seuil, 1969, p. 64–79.

kad Ricœuro straipsnyje ignoruojamos Greimo atliktos skaitymo, reikšmės ir interpretacijos analizės, pavyzdžiui, *Struktūrinės semantikos* skyrius apie izotopiją²⁷, o taip pat neatsižvelgiama į pamatinį „objekto“ vaidmenį Peirce'o aprašytoje semiozėje. Po ketverių metų Ricœuras priešpriešins vieną kitai Greimo ir Peirce'o nuostatas semiozės ir reikšmės atžvilgiu.²⁸ Pasak jo, drauge su Lévi-Straussu ir Barthes'u Greimas siūlo naratyvinę analizę, pagrįstą grynai formaliomis lingvistinėmis procedūromis, ir todėl nepajėgias užčiuopti reikšmės, o amerikinės semiotikos pateikta interpretantės ir interpretacijos samprata sutvirtinanti egzegezės pamatus.

Standartinis modelis

7 dešimtmečio gale kilęs prancūzų semiotikų susidomėjimas Peirce'u gana greit atslūgo. Vėlesnius du dešimtmečius Greimas ir jo grupė arba tylomis apeidavo amerikiečių semiotiko darbus, arba laikė juos nesvarbiais, o kartais diskusijose atvirai deklaruodavo jų klaidingumą. Veidrodinis šitokio nepaisymo ir priešiškuomo atspindys buvo Peirce'o semiotikos šalininkų atsakas. Daugelis jų atmetė europinę semiotiką *en bloc*, prikabindami jai „sosiūrizmo“ etiketę ir dažnai prišliedami prie jos struktūralizmą ir poststruktūralizmą. Tokie kritikai retai kalba apie Greimo semiotiką.

Greimo semiotikos tekstuose apie Peirce'ą beveik neužsimenama. Išimtį sudaro Greimo ir Courtéso žodynas, kuriame Peirce'as minimas tris kartus, apibrėžiant jo terminus ikona, indeksas ir simbolis.²⁹ Glaustas triados aprašymas palydimas išvada: „Laikan-

²⁷ Algirdas Julius Greimas, *Struktūrinė semantika*, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 107–144.

²⁸ Paul Ricœur, „Qu'est-ce qu'un texte? Expliquer et comprendre“, in: *Hermeneutik und Dialektik. Aufsätze*, vol. 2, *Sprache und Logik*, Tübingen: Mohr, 1970, p. 181–200.

²⁹ Algirdas Julien Greimas, Joseph Courtés, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris: Hachette, 1979. „Iconicité“, p. 177, „Indice“, p. 186, „Symbole“, p. 373.

tis mūsų požiūrio <...>, kad semiotikos operacijos yra veiksmingos tik tada, kai analizė įtraukia tai, kas yra šiapus ar anapus ženklo, siūloma klasifikacija, nors ir įmanoma, neatrodo itin įdomi³⁰.

Greimo ankstyvieji leksikologiniai tyrimai paskatino jį atmesti metodologiją, apsiribojančią žodžiu. Greimas išskyrė tokius vienetus ir schemas kaip semantinės kategorijos, elementarioji reikšmės struktūra, izotopija, aktantinė schema, kurių sąveika baigiasi generuojamais ženklais. Artimas Greimo bendradarbis Jeanas Claude'as Coquet pritarė Peirce'o nušalinimui pateikdamas tokius argumentus: „Priešingai semiotikai, kurią įkvėpė amerikiečių logiko Peirce'o darbai <...> Paryžiaus mokykla neteikia daug reikšmės „ženklui“, jo klasifikacijoms ir algebrinei kombinatorikai. <...> Mūsų projektas yra kitoks: jis siekia aprašyti tinklus, kurie įtraukia ženklus ir neženklus. <...> Ženklas yra tik sistemos padarinys.“³¹

Kita proga Greimas kiek kitaip aiškino tai, kodėl jis laikosi atokiai nuo Peirce'o semiotikos. 1983 m. surengtoje konferencijoje Solomonas Marcusas jo paklausė: „Ar manote, kad šiandien tikslinga jus lyginti su Peirce'o koncepcijomis ir jų šiuolaikinėmis atmainomis?“ Greimas atsakė: „Mano nuomone, šis *œuvre* yra labai chaotiškas, istorine prasme atgyvenęs ir ketinantis apžioti visas sritis. Į klausimą, ko vertas palyginimas su Peirce'o idėjomis, atsakyčiau, kad būtų pavojinga įvesti šias sąvokas į mūsų plėtojamą semiotinę teoriją“³². Atrodo, kad pagrindinis tokio atmetimo akstinas – būgštavimas, kad chaotiška Peirce'o semiotika nesugriautų to, ką Greimas laikė standartinės Paryžiaus semiotikos pamatu – griežtą konstrukciją, viena kitą apibrėžiančias sąvokas, sąlyginį struktūrinių komponentų homogeniškumą.

³⁰ Ten pat, p. 177.

³¹ Jean-Claude Coquet, „4–14 août 1983, *Sémiotique. A partir et autour de l'œuvre d'A. J. Greimas*, Cerisy“, *Actes sémiotiques. Bulletin*, 1983 dec., Nr. 6 (28), p. 54–56.

³² Algirdas Julien Greimas, „Postulats, méthodes et enjeux: Algirdas J. Greimas mis à la question“, in: *La sémiotique en jeu. A partir et autour de l'œuvre d'A. J. Greimas*, Amsterdam: Benjamins, 1987, p. 310.

Tuo pat metu Peirce'o semiotikos šalininkai lygino amerikine semiotiką su Saussure'o vizija, teigdami, kad dinaminis ir triadinis požiūris į semiozę yra kur kas pranašesnis už garsiojo kalbininko statiškas ir binarines formuluotes, o taip pat, kad Peirce'o semiotika apima visus reiškinius, o sosiūrininkai arba apsiriboja kalba, arba neteisėtai taiko savo lingvistinius modelius nekalbiniam reiškiniams.

Iš tikrųjų Greimas nuo pat pradžių suvokė semiotiką kaip apimančią neverbalinius reiškinius ir skatino kitų nei kalbotyra sričių specialistus jungtis prie jo tyrimų grupės, kad jie padėtų plėtoti semiotikos teoriją ir metodus. Greimas vadovavo kolektyviniam gestikuliacijos, proksemikos ir kinėzės tyrimui ir paskelbė reikšmingą straipsnį, kuriame šios temos buvo susietos su platesniu žmogaus veiklos pasaulyje ir akistatoje su kitais subjektais kontekstu³³. Greimo paveikti tokie muzikologai kaip Eero Tarasti, Costin Miereanu ėmė plėtoti muzikos semiotiką. Jis taip pat įsteigė grupę, kuri tyrinėjo plastinius menus (Abrahamas Zemszas, Jeanas Marie Flochas, Felixas Thürlemannas). Ankstyvuojų veiklos periodu Greimas išspausdino įtakingą straipsnį apie erdvės semiotiką, skirtą architektūros ir urbanistikos problemoms, o taip pat pritraukė į savo grupę talentingų architektų (Alainą Renier ir Manarą Hammadą), komunikacijos, kompiuterinių sistemų ir filosofijos specialistų (Pierre'ą Boudoną ir Madeleine'ą Arnold). Greimo studentai dalyvavo plėtojant kompiuterinį architektūros modeliavimą. Tai buvo itin aktualu laikotarpiu, kai vyriausybė projektavo naujas miesto teritorijas, kuriose turėjo iškilti gyvenamieji daugiaaukščiai. Paryžiaus semiotikai daug prisidėjo, kad suderintų bendruomenės interesus ir aplinką, siekė, kad technologiniuose, biurokratinuose, buhalteriniuose vyksmuose nenukentėtų gyvenimo kokybė.

Koks yra Europos kalbininkų ir semiotikų požiūris į kalbos ir neverbalinės patirties santykį? Saussure'o *Bendrosios kalbotyros kursas* nagrinėja tik dalį temų, kurias Ženevos universiteto profe-

³³ Algirdas Julien Greimas (ed.), *Pratiques et langages gestuels*, in: *Langages*, 1968, Nr. 10.

sorius ketino apžvelgti savo kurse. Pavyzdžiui, šiame veikale nėra atidžiau tyrinėjami santykiai tarp kalbėjimo ir neverbalinių praktikų bei gyvenamosios aplinkos.³⁴ Benveniste'as užsimojo susieti struktūrinę kalbotyrą su analitine filosofija: pasak jo, sosiūriškoji ženklo samprata priklauso „semiologiniam“ kalbos matmeniui, o kalbos vartojimas komunikacinėse situacijose sudaro jos „semantinį“ matmenį, įtraukiantį referenciją.³⁵ Savo ruožtu Greimas skyrė dvi pagrindines semiotikos tyrinėjamų objektų sritis: natūraliąsias kalbas ir natūralųjį (neverbalinį) pasaulį. Kiekvieną šių sričių apibūdina jai būdingas praktikų, santykių ir sąveikų tinklas.³⁶ Lyginamoji analizė galėtų tirti vizualinį ir taktilinį objekto ar praktinės veiklos suvokimą, tyrinėti kalbinį to paties objekto ar praktikos įvardijimą, o vėliau palyginti abiejų analizių rezultatus.

Greimo semiotika kūrė savo metodologiją kaip priešpriešą istoricistiniam požiūriui, kuris vyravo Prancūzijoje tradiciniuose literatūros tyrinėjimuose, o taip pat kaip opoziciją marksizmui, kuris tuo metu Paryžiuje buvo labai įtakingas. Greimo monografijoje *Maupassant* analizuojama novelė, kurios veiksmas vyksta 1870-aisiais – Prancūzijos–Prūsijos karo ir Paryžiaus komunos metais. Nors atvirai nediskutuojamos, bet numanomos, problemos, susijusios su šiuo istoriniu konfliktu ir šiuolaikine socialine dinamika.³⁷ Tačiau apskritai Paryžiaus semiotika propaguoja tokią semiotiką, kuri analizuoja reikšminę visumą, o ne siaurus komunikacijos aspektus.

Postandartinė semiotika

Trys tarpusavyje susiję poslinkiai Greimo semiotikoje, papildę „standartinį modelį“, pastebimai pakeitė jos santykį su Peirce'o

³⁴ Saussure, *Course*, p. 65.

³⁵ Émile Benveniste, „Sémiologie de la langue“, in: Ibidem, *Problèmes de linguistique général*, vol. 2. Paris: Gallimard, 1974, p. 43–66.

³⁶ Greimas, Courtés, *Sémiotique*, „Sémiotique“, A, §1–4.

³⁷ Greimas, *Maupassant*.

semiotika: tai dėmesio perkėlimas į sakymo problematiką, fenomenologinis posūkis ir vizualinės semiotikos, o taip pat objektų ir [socialinių] praktikų semiotikos iškilimas. Klasikinė semiotika daugiausia domėjosi objektu (diskursu, atvaizdu, kompozicija ir t. t.) kaip produktu – tuo, ką kalbininkai vadina „pasakymu“, o postandartinė Paryžiaus semiotika didesnę dėmesį skyrė sakymui, semiozei kaip signifikacijos aktui ir elgsenai specifiniuose komunikaciniuose kontekstuose. Šiuolaikinė Paryžiaus semiotika, analizuodama reklamą, žinoma, tyrinėja sukurtuosius vaizdinius, bet pirmiausia jai rūpi semiotinės praktikos, strategijos ir lūžio momentai, veikiantys kampanijos kūrybinius ir komunikacinius procesus nuo koncepcijos sukūrimo iki jos įgyvendinimo.³⁸ Semiotika toliau analizuoja prekes ir meno dirbinius, tačiau taip pat tyrinėja tokias aplinkas kaip mažmeninės prekybos taškai ir muziejai, kad ištirtų subjektų erdvinius santykius, vartotojų praktikas, jų prasmingą patirtį, o taip pat būdus, kuriais prekių išdėstymas ir logistika dalyvauja mainuose.³⁹

Antra, 9 dešimtmetyje Greimo semiotika atliko fenomenologinę posūkį. Atsisirdamos nuo Husserlio ir Merleau-Ponty, tokios studijos kaip Greimo *Apie netobulumą* tyrinėja juslinį suvokimą ir estetiką, įvairių juslių specifiškumą, o taip pat sinesteziją. Imama domėtis, kaip skirtingos juslinės patirtys kuria skirtingus santykius tarp subjekto, objekto ir kitų subjektų.⁴⁰ Tokių aistrų kaip baimė, pavydas, šykštumas ir nostalgija analizė parodė, kaip kūnas patiria ir išreiškia afekto būsenas ir koks yra įvairių medijų poveikis. Pratešdama tradicines stabilių situacijų ir netolydžių procesų analizes, šiuolaikinė semiotika skiria daugiau dėmesio labilioms

³⁸ Jacques Fontanille, *Pratiques sémiotiques*, Paris: PUF, 2008.

³⁹ Isabella Pezzini, Pierluigi Cervelli (eds.), *Scene del consumo: dallo shopping al museo*, Rome: Meltemi, 2006.

⁴⁰ Žr. Algirdas Julien Greimas, *De l'imperfection*, Périgueux: Fanlac, 1987; Jean-Claude Coquet, *La quête du sens. Le langage en question*, Paris: PUF, 1997, *Ibidem*, *Phusis et logos. Une phénoménologie du langage*, Saint-Denis: Presses Universitaires de Vincennes, 2008.

besikuriančioms formoms ir reikšmėms, išryškina laipsniškumą ir tolydumą. Standartinė semiotika naudojami retrospektyvaus žvilgsnio pranašumu, redukuojančiu galimybes į baigtinę sistemą, o naujieji tyrinėjimai iškelia procesualią perspektyvą, aprėpiančią besiskleidžiantį subjekto akiratį, kai subjektas, nors jo žinojimas yra ribotas ir neužtikrintas, veda derybas situacijose, kurių baigties negalima numatyti. Poslinkį nuo klasikinės semiotikos prie pasijų ir estetikos tyrinėjimų galima lyginti su ankstyvojo kognityvizmo transformacija į „įkūnytą kognityvinę“ paradigmą.

Trečia, nors standartinėje semiotikoje dažniausiai buvo tyrinėjamas verbalinis diskursas, pastaraisiais dviem dešimtmečiais tyrimai koncentruojasi į vizualumą, industrinius dizaino objektus ir socialines praktikas.⁴¹ Šiose medijose juslinės formos pasirodo ne taip glaudžiai susijusios su konvencionaliomis reikšmėmis, net jei jos lieka akivaizdžios ir sukelia reikšmingus emocinius atsakus. Estetika, kultūrinė antropologija ir fenomenologija suteikia tyrimui daugiau informacijos nei kalbotyra ar kalbos filosofija.

Dėl šių trijų nepriklausomų poslinkių metodologijoje ir dėmesio pasiskirstyme pastaraisiais dešimtmečiais Paryžiaus semiotika turbūt tapo ne tokia koncentruota, labiau išcentrinė ir heterogeniška. To pasekmė – tam tikrų intelektualinių tradicijų ir figūrų, kurios slėpėsi klasikinės semiotikos klestėjimo laikotarpiu, išnirimas ir vis svarbesnis vaidmuo. Ir intelektualinė, ir institucinė evoliucija nulėmė, kad dalis Paryžiaus semiotikų vėl susidomėjo Peirce'u.

⁴¹ Žr. Pierluigi Basso, Maria Giulia Dondero, *Semiotica della fotografia*, Rimini: Guaraldi, 2006; Anne Beyaert-Geslin, *L'image préoccupée*, Paris: Hermès Lavoisier, 2009, Ibidem, *Sémiotique du design*, Paris: PUF, 2012; Jean-François Bordron, *L'iconicité et ses images. Études sémiotiques*, Paris: PUF, 2011; Stefania Caliandro, *Images d'images*, Paris: L'Harmattan, 2008; Michela Deni, *Oggetti in azione. Semiotica degli oggetti: dalla teoria all'analisi*, Milan: Franco Angeli, 2002; Maria Giulia Dondero, *Fotografare il sacro. Indagini semiotiche*, Roma: Meltemi, 2007; Maria Giulia Dondero, Jacques Fontanille, *Des images à problèmes. Le sens du visuel à l'épreuve de l'image scientifique*, Limoges: Pulim, 2012; Jean-Marie Floch, *Identités visuelles*, Paris: PUF, 1995.

Dėmesys sakymui ir kultūrinėms praktikoms suartina šiuolaikinę Greimo semiotiką su Peirce'o dinaminio semiozės modeliu ir jo aukštinama ženklo veikla. Susidomėjimas fenomenologija ir jusliškumu primena Peirce'o orientavimąsi į filosofiją ir juslinį suvokimą. Iš tiesų Greimo estetiniai svarstymai studijoje *Apie netobulumą* panašūs į Peirce'o bandymus apibrėžti pirmybę. Posūkis į vizualių ir taktilinių objektų analizę primena Peirce'o domėjimąsi fotografija ir koreguoja Paryžiaus semiotikos lingvocentristinį įvaizdį. Paryžiaus semiotikai pasitelkė Peirce'o teoriją pristatydami semiozę⁴², fotografijos⁴³ analizes, diagramų tyrimus⁴⁴ ir nagrinėdami santykius tarp ženklų, reikšmių ir buvimo⁴⁵. Kiti mąstytojai ir semiotikos bendrakeiviai parodė Greimo ir Peirce'o objekto sampratos giminingumą ir pasiūlė sinkretišką, jungtinį modelį, susiejantį Greimo ir Peirce'o semiotikos elementus.⁴⁶

Nauji akiračiai

Du probleminiai laukai, kuriems nei Greimo, nei Peirce'o semiotika neskyrė pakankamai dėmesio ir kurie atveria naujas galimybes būsimam semiotiniam tyrinėjimui, yra istorija ir naujosios medijos. Ir Greimas, ir Peirce'as domėjosi istorija, dalyvavo istoriografinėse savo meto diskusijose reikšdami savo požiūrį ir

⁴² Jacques Fontanille, *The Semiotics of Discourse*, New York: Peter Lang, 2006, p. 8–10.

⁴³ Basso, Dondero, *Semiotica della fotografia*, p. 143–291.

⁴⁴ Maria Giulia Dondero, „Necessity in Works of Art and in Sciences“, in *Semiotics 2011*, Ottawa, 2012.

⁴⁵ Jean-François Bordron, „Pour une théorie catégorielle de la diversité“, *Poetica et analytica*, 1987, Nr. 4, p. 33–45, Ibidem, „Réflexion sur la genèse esthétique du sens“, *Protée*, 1998, Nr. 26 (2), p. 97–104.

⁴⁶ Ellen J. van.Wolde, „Greimas and Peirce. Greimas' Generative Semiotics and Elements from Peirce's Semiotics United into a Generative Explanatory Model“, *Kodikas / Code. Ars Semiotica*, 1986, Nr. 9, p. 331–366, Ibidem, „A Semiotic Analytical Model Proceeding from Peirce's and Greimas' Semiotics“, *Kodikas / Code. Ars Semiotica*, 1987, Nr. 10, p. 195–212.

teikdami pasiūlymus. Abu mąstytojai nubrėžė visuotinės chronologijos metmenis numatydami ateities etapus 20–30 metų į priekį. Tačiau nė vienas iš jų sistemingai neintegravo istorijos į semiotiką. Jurijaus Lotmano darbai šiuo atžvilgiu labiau paveikūs. Tai parodė 2012 m. Prancūzų semiotikos asociacijos suvažiavimas Liège, kurio tema buvo „Semiotika ir diachronija“.

Naujosios informacinės technologijos ir medijos, taip pat ir socialinės medijos padarė revoliucinį poveikį ženklų gyvavimui visuomenėje, pakeitė jų veikimą pasaulyje ir jų santykį su individualia patirtimi. Daug Paryžiaus semiotikų šiuo metu dėsto komunikaciją arba dirba šiame lauke. Eleni Mitropoulou ir Nanta Novello-Paglianti 2011–2012 m. organizavo „Medijų semiotikos“ kūrybines dirbtuves Aukštųjų socialinių mokslų studijų mokykloje (*École des Hautes Études en Sciences Sociales*). Paryžiaus semiotikai tyrinėjo nešiojamųjų kompiuterių technologines inovacijas, o Alessandro Zinna sukūrė semiotinę elektroninės sąsajos (*interface*) teoriją.⁴⁷ Visi šie tyrimai kol kas pradreskia tik paviršiaus lukštą sektoriuje, kuris labai greitai keičiasi. Aktualūs teoriniai straipsniai, grindžiami gausiais konkrečiais tyrimais, galėtų svariai prisidėti prie naujųjų medijų supratimo. Tokie tyrinėjimai sulauktų plataus atgarsio ir sustiprintų semiotikos pozicijas nūdienos intelektualiajame peizaže.

Iš anglų kalbos vertė DALIA KALADINSKIENĖ

Versta iš rankraščio

⁴⁷ Alessandro Zinna, *Le interfacce degli oggetti di scrittura. Teoria del linguaggio e ipertesti*, Rome: Meltemi, 2004; Nelly Giraud „La sémiotique au service de l'objet technique“, Alessandro Zinna, „L'objet et ses interfaces“, in: Jacques Fontanille, Alessandro Zinna (eds.), *Les Objets au quotidien*, Limoges: Pulim, 2005, p. 97–110, 161–192.